אלא לאכילת תרומה, דלא אכלי כהנים תרומה עד דשלים בין השמשות דר' יוסי. א"ר יהודה אמר שמואל [א] כוכב אחד = יום, שנים = בין השמשות, שלשה = לילה, תנ"ה כוכב אחד יום שנים בין השמשות שלשה לילה א"ר יוסי (א) לא כוכבים גדולים הנראין ביום ולא כוכבים קטנים שאין נראין אלא בלילה [ב] אלא בינונים. א"ר יוסי בר' זבידא [ג] העושה מלאכה בשני בין השמשות חייב חטאת ממה נפשך. א"ל רבא לשמעיה [ד] אתון דלא קים לכו בשיעורא דרבנן, אדשימשא אריש דיקלי אתלו שרגא, ביום המעונן מאי? במתא חזי תרנגולא, בדברא עורבי אי נמי אדאני: ת"ר [ה] שש תקיעות תוקעין ערב שבת ראשונה להבטיל את העם ממלאכה שבשדות שניה להבטיל עיר וחנויות שלישית להדליק את הנר דברי ר' נתן ר' יהודה הנשיא אומר שלישית לחלוץ תפילין, [ו] ושוהה כדי צליית דג קטן או כדי להדביק פת בתנור ותוקע ומריע ותוקע ושובת, אמר רשב"ג מה נעשה להם לבבליים שתוקעין ומריעין ושובתין מתוך מריעין [תוקעין ומריעין הוו להו חמשה] אלא שתוקעין וחוזרין ותוקעין ומריעין ושובתין מתוך מריעין? מנהג אבותיהן בידיהן. מתני ליה רב יהודה לרב יצחק בריה "שניה להדליק את הנר", כמאן לא כר' נתן ולא כר' יהודה הנשיא? אלא "שלישית להדליק את הנר" כמאן? כרבי נתן. תנא דבי רבי ישמעאל [ז] שש תקיעות תוקעין ע"ש: התחיל להקוע תקיעה ראשונה נמנעו העומדים בשדה מלעדור ומלחרוש ומלעשות כל מלאכה שבשדות ואין הקרובין רשאין ליכנס עד שיבואו רחוקין ויכנסו כולם כאחד, ועדיין החנויות פתוחות ותריסין מונחין, התחיל לתקוע תקיעה שניה נסתלקו התריסין וננעלו החנויות ועדיין חמין מונחין על גבי כירה וקדירות מונחות על גבי כירה, התחיל לתקוע תקיעה שלישית סילק המסלק והטמין המטמין והדליק המדליק, ושוהה כדי צליית דג קטן או כדי להדביק פת בתנור, ותוקע ומריע ותוקע ושובת א"ר יוסי *(בר) חנינא שמעתי שאם בא להדליק אחר שש תקיעות מדליק שהרי נתנו חכמים שיעור לחזן הכנסת להוליך שופרו לביתו, אמר לו *אם כן נתת דבריך לשיעורין, אלא מקום צנוע יש לו לחזן הכנסת בראש גגו ששם מניח שופרו לפי שאין מטלטלין לא את השופר ולא את החצוצרות ① והתניא ② שופר מיטלטל וחצוצרות אינם מיטלטלין אמר רב (*יוסי) לא קשיא ⓚ כאן ביחיד כאן בצבור, א"ל אביי וביחיד למאי חזי? הואיל וראוי לגמע בו מים לתינוק

אלא לאכילה · וכולה מילתא דר' יוחנן לחומרא דלא תימא כי שלים בין השמשות דר' יהודה ליליא הוא וניכול וממילא נמי לענין מוצאי שבת לא אמרינן כר' יהודה דנימא דר' יוסי ליליא הוא ושרי: **בשני בין השמשות** · ערב שבת ומוצאי שבת בהעלם אחד אין כאן עוד אשם תלוי אלא חטאת: **ממה נפשך** · אי ליליא הוא חייב על ערב שבת ושל מוצאי שבת איננו כלום ואי יממא הוא חייב על מוצאי שבת ואין של ערב שבת כלום וכגון דעבד ליה כל בין השמשות דליכא לספוקי להאי בתחילתו ולהאי בסופו: **בשיעורי דרבנן** · בין השמשות: **אתון** · הדליקו את הנר מבעוד יום: **חזו תרנגולין** · היושבים על הקורות מבעוד יום וכן העורבים בשדה: **אדאני** · עשב הקרוי מלוו"א ועלין שלו נוטין נגד החמה שחרית כפופין למזרח ובחצי היום זקופין ולערב כפופים אחד למערב: **שש תקיעות** · אף התרועות במנין דסדר שלהן תקיעה תרועה ותקיעה: **להבטיל ממלאכה שבשדות** · ויהא להן שהות ליכנס לעיר: **להבטיל העיר** · ממלאכה: **והחנויות** · ממקח וממכר: **לחלוץ תפילין** · והדלקת נר ברביעית: **להדביק פת בתנור** · ועדיין יש שהות כדי שיקרמו פניה שהיו ממהרים התקיעות כדי להוסיף מחול על הקדש: **ותוקע ומריע ותוקע** · הרי שש: **ושובת** · חל שבת עליו: **מלעדור** · מלחפור: **ויכנסו כולם כאחד** · שלא יחשדו הנכנסים באחרונה לומר שעסקו במלאכתן אחר ששמעו קול השופר שאין הכל מכירין מי קרובים ומי רחוקים: **תריסין** · הן דלתות *החנויות ומסלקין אותן ומניחן ע"ג יתדות ומוכרין עליהן תבלין ושאר דברים ולערב מחזירין אותן לפתחים: **חמין** · מים חמין למזוג בהן יין לשתות: **סילק המסלק** · קדרות העשויות להסתלק למאכל הלילה: **והטמין המטמין** · את הראויות למחרת: **חזן הכנסת** · שמש הציבור: **להוליך שופרו לביתו** · שהיה גג מיוחד בגובה העיר ואמצעיתה לתקוע שם ומשם מוליכו לביתו אלמא אכתי לא נקיט קדושת שבת עלייהו: **לשיעורין** · פעמים שביתו קרוב פעמים שביתו רחוק: **בראש גגו** · שתקע שם: **שאין מטלטלין** · אפילו ברשות היחיד: **והתניא שופר מיטלטל** · לפי שכפוף ראשו וראוי לשאוב בו מים ולשתות התינוק: **חצוצרות** · פשוטה ואינה ראויה אלא לתקוע והוי דבר שמלאכתו לאיסור ואסור משום מוקצה:

אלא לענין אכילה · קשה דמשום שיעורא פורתא דהוי כהרף עין לא הוי ליה למיפסק כר' יוסי וליכא למימר דכהרף עין דר' יוסי היינו מיד אחר בין השמשות דר' יהודה ומתאחר הרבה אחריו א"כ(ב) הא דאמר רב יהודה כו' בין השמשות דר' יהודה לרבי יוסי כהנים טובלים בו מאי איריא בין השמשות אחר בין השמשות דר' יהודה נמי כהנים טובלים לר' יוסי וי"ל דאינו מתאחר כל כך שיהא שיעור טבילה בינתיים א"כ ספק היה להם אם היה מתחיל מיד אחר דר' יהודה או מתאחר הרבה ולהכי איצטריך למיפסק דלא אכלי כהנים תרומה עד דודאי שלים בין השמשות דרבי יוסי:

הקשה ה"ר פורת דבשבת גופיה הוה מצי למיקט הלכה כר' יהודה בע"ש וכר' יוסי במוצאי שבת וכן לענין תרומה הוה מצי למימר הלכה כר' יהודה לענין טבילה וכר' יוסי לענין אכילה ונראה לר"י דניחא ליה לאשמועינן רבותא דאפי' בשבת דאחמיר מיקל ר' יוסי ושרי לעשות מלאכה בבין השמשות דר' יהודה ואפי' בתרומה דקיל משבת או בתרומה דרבנן מחמיר ר' יוסי דלא אכלי כהנים עד דשלים בין השמשות דידיה:

רבי יהודה הנשיא אומר שלישית לחלוץ כו' · פירש"י ורביעית להדליק את הנר וכן משמע דלא פליג אתרתי קמייתא ועוד דאמר בסמוך שניה להדליק את הנר כמאן לא כר' נתן ולא כר' יהודה הנשיא וליכא למימר נמי דאף לחלוץ תפילין קאמר ומדליק נמי בשלישית מדקאמר אלא ג' להדליק את הנר כמאן כר' נתן משמע ולא כר' יהודה הנשיא וקשה דבס"פ ד' מיתות (סנהדרין דף סח· ושם) גבי שחלה ר"א ואותו היום ע"ש היה ונכנס הורקנוס בנו לחלוץ תפילין גער בו אביו ויצא בנזיפה א"ל היאך מניחין איסור סקילה ועוסקין באיסור שבות אלמא הדלקת נר קודם לחליצת תפילין וי"ל דשאני התם דמשום חוליו איחרו מלהדליק את הנר לפי שהיו טרודין בו עד שהיה סמוך לחשכה ולכך אמר יעסוק באיסור סקילה קודם ואדרבה משם יש ראיה דחליצת תפילין קודמת מדרצה הורקנוס לחלוץ תפילין קודם הדלקה ומסתמא היה יודע שכך היו רגילין לעשות:

שש תקיעות · כמו שפירש בקונטרס שהיו תוקעין 'תקיעה, תרועה, תקיעה' אע"ג דקאמר משמע לקמן דשלש ראשונות תקיעות הן דקתני התחיל לתקוע תקיעה שניה לאו דווקא נקט 'תקיעה' וכן מוכיח בפרק החליל (סוכה דף נג: ושם) דתנן אין פוחתין מכ"א תקיעות במקדש ואין מוסיפין על מ"ח תקיעות וחשיב בהותן מ"ח שלש להבטיל את העם ממלאכה ואמר בגמרא מתניתין דלא כר' יהודה דתניא רבי יהודה אומר הפוחת אל יפחות משבע והמוסיף אל יוסיף על ט"ז ומפרש במאי פליגי ר' יהודה סבר תקיעה תרועה תקיעה אחת היא ואם ג' להבטיל את העם ממלאכה כולן תקיעות למה היה ר' יהודה מחשיבם כאחת:

והתניא שופר מטלטלין כו' · תימה לר"י הא ע"כ האי דשרי לטלטל שופר היינו לצורך גופו או לצורך מקומו דמחמה לצל אפי' ר' שמעון אסר כמו שאפרש בסמוך דשופר מלאכתו לאיסור הוא וברייתא דלעיל דאסר להצניעו היינו מחמה לצל והוי כמו מראה שלא יגנב בפרק כל הכלים (לקמן דף קכג:) דהיינו טלטול שלא לצורך ואומר ר"י דמשמע ליה דאסר בברייתא דלעיל אפי' לצורך גופו ומקומו מדקתני לפי שאין מטלטלין ולא קתני לפי שאין מצניעין וא"ת וכיון דאיירי הכא הא דמטלטל שופר היינו לצורך גופו א"כ חצוצרות אמאי אין מטלטלין וי"ל דחצוצרות מוקצה יותר משופר כמו שאפרש בסמוך ומיהו מתוך פירוש הקונטרס משמע דשופר הוי מלאכתו להיתר:

הא

עין משפט נר מצוה

קלד א ב מיי' פ"ה מהל' שבת הלכה ד ופ"ז מהל' תרומות הל' ב טוש"ע א"ח סי' רלג סעיף א:

קלה ג מיי' פ"ה מהל' שבת הלכה ד:

קלו ד טוש"ע א"ח סי' רסא סעיף ג:

קלז ה מיי' פ"ה מהל' שבת הלכה יח יט סמג עשין ל טוש"ע א"ח סימן רנו:

תקיעות דע"ש

רבינו חננאל

חייא הרוצה לראות בארה של מרים יעלה בראש הכרמל ויצפה ויראה כמין כברה בים וזהו בארה של מרים אמר רב יהודה אמר רב מעין המטלטל מטהר זה היא בארה של מרים: ואסיק' בתר דשלים ביה"ש דרבי יהודה מתחיל ביה"ש דר' יוסי הלכך לר' יוסי בבין השמשות דרבי יהודה טובלין הכהנים בו דהא עדיין לא העריב השמש ולכשיעריב השמש לר' יוסי נטהרו' א"ר יוחנן הלכתא כרבי יהודה לענין שבת דאמר משתשקע החמה קידש היום והלכתא כר' יוסי דאין כהנים טבולי יום אוכלין בתרומה עד שלים ביה"ש דר' יוסי אמר רב יהודה אמר שמואל תניא נמי הכי ר' יוסי אומר כוכב א' יום ב' ביה"ש ג' לילה ולא כוכבים גדולים הנראים ביום ולא כוכבים קטנים שאין נראין אלא בלילה אלא בינונים: ירושלמי בתחלת ברכות כמה כוכבים יצאו ויהיה לילה ר' פינחס בשם ר' אבא בר אבא כוכב א' ודאי יום שנים ספק ג' לילה · ואסיק' הדא דתימר באילין דלית אורחיהן למיחמי בימסא ברם באילין דאורחיהן למיתחמי בימסא לא משערינן בהו א"ר יוסי בר אבין ובלחוד דיתיחמון תלתא כוכבים בר מן*) חד כוכבתא · אמר להו רבא לבני מחוזא**) אתון דלא קים לכו בשיעורא דרבנן אראיכא שמשא בריש דיקלא אתלו [שרגא]. פירוש אדליקו שרגא. ביום המעונן במתא חזי תרנגולא אימתי עיילי בקינייהו בדברא חזי עורבי אימתי עיילו בקינייהו א"נ ארוני פי' ירקות השדה הן ידועין העלין שלהן בבוקר מתפתחין ומתפשטין ומבין השמשות מתכווצין ונראין כסתומין: העושה מלאכה בשני בין השמשות בע"ש ובשבת חייב חטאת · ממה נפשך אי ביה"ש יום הוא הנה נתחייב במלאכה שעשה בשבת אם לילה הוא נתחייב במלאכה שעשה בע"ש: ת"ר ו' תקיעות תוקעין בע"ש תקיעה אחת להבטיל המלאכה שבשדות שניה להבטיל מלאכה שבעיר ושבחנויות שלישית להדליק נר כדברי ר' נתן ר' יהודה הנשיא אומר שלישית לחלוץ את התפילין כו' תנא דבי שמואל ו' תקיעות תוקעין ע"ש התחילו לתקוע ראשונה נמנעו הכל מלחרוש ומלעדור ומלזרוע ואין הקרובים נכנסין עד שיגיעו רחוקים הגיעו רחוקים נכנסו הכל ועדיין חנויות פתוחות ותריסין מונחים. תקע שניה נסתלקו התריסין וננעלו החנויות ועדיין החמין והקדירות מונחין ע"ג הכירה תקע שלישית סילק המסלק

---

*) לפנינו הגי' שם בירושלמי מן הדא כוכביא וכ"ה בחדושי הרשב"א כתי' ועי' בהגהות מיי' פ"ה מהל' שבת עוד גי' אחרת בירושלמי. **) וכן בספר דברי יוסף מביא ג"כ נוסחא זו בשם ס"ם כ"י.

מסורת הש"ס

[חלונות] עי' ביצה רש"י ד"ה תריסין

[נ"ל ברבי]

[מגילה יח: גיטין יד. ב"ב כט. חולין ס. נב:]

[נ"ל יוסף]

הגהות הב"ח

(א) גמ' אמר רבי יוסי בר אבין לא כוכבים:

(ב) תוס' ד"ה אלא וכו' דא"כ הא דאמר:

גליון הש"ס

גמרא ושוהה כדי צליית דג. עי' בר"ן בפירקין בכלי' תוכה דף י' ע"ב:

רב נסים גאון

ובזמן שהוא גדוש יכיל ס' אע"פ שמן הלח לא יכיל אלא ארבעים נפקא לן מינה הא דאביי שהגדוש על פי המדה הוא שליש מה שתכילנו כלל המדה: **במאי קמיפלגי** **) בפלוגתא דר' אליעזר והורקנוס בנו · תמצא פירוש דבריהם במסכת סנהדרין בסוף פרק ד' מיתות (דף סח) תניא כשחלה ר' אליעזר נכנסו חכמי ישראל אצלו והוא יושב בקינוף שלו והן יושבין בטריקלין שלו אותו היום ערב שבת היה ונכנס הורקנוס בנו לחלוץ תפילין גער בו אביו ויצא בנזיפה אמר להן חבריו של אבא כמדומה שדעתו של אבא נטרפה אמר לו דעתך ודעת אמך נטרפה היאך מניחין איסור סקילה ועוסקים באיסור שבות סבר ר' אליעזר הדלקת הנר שהוא איסור סקילה קודמת לחליצת תפילין שהוא איסור שבות וצריך להקדים הדלקת הנר ואחר כן יחלוץ והורקנוס בנו סבר חליצת תפילין קודמת להדלקת הנר ותמצא בפרק במה מדליקין דבני מערבא מעשה בר' אליעזר שהיה גוסס בערב שבת עם חשיכה ונכנס הורקנוס בנו לחלוץ תפיליו אמר לו בני הנחת מצות הנר שהיא שבות וחייבין עליה כרת

**) נראה דחסר כאן כדעת הגאון וצריך לציין על הברייתא דשלישית להדליק את הנר ר"י הנשיא אומר שלישית לחלוץ תפילין וע"ז אמר דקמפליגי בפלוגתא דר"א והורקנוס בנו וכו' ועי' תוס' ד"ה רבי.